

van overdrijving geen zweem; veeleer zouden wij zeggen, in het bijzonder wat het faux-terrain betreft, waren zij sober in het aanbrenge van versieringen, doch ieder die onze hollands duinen kent, zal met ons verklaren, dat aan de waarheid niet het minste is te kort gedaan. . . Het Doek verraadt in de eerste plaats de hand des meesters en doet dit panorama verre boven dat te 's-Hage uitmunten. Maar er is meer dat de grootste bewondering wegdraagt n.l. het perspectief. . . de zee en het landschap bieden een vergezicht, als wij nog nimmer op het doek aanschouwden. Men zou zweren de troepen in werkelijkheid den heuvel te zien omtrekken, zich naar het strand voortbewegende. Het is of men de paarden ziet draven, de kanonnen hoort bulderen, de kruitdamp onze zinnen benevelt. Waarlijk zij, die zoo iets weten te scheppen mogen ten volle op de naam van meesters aanspraak maken." Ook de door Max Volkhard en zijn helpers geschilderde figuren wekken de bewondering: men vindt ze „zoo levendig, zoo chique gedaan”.

Een van de belangrijkste vereisten voor een goed panorama is het onmerkbaar in elkaar overgaan van voorgrond (faux terrain) en schildering. De schilders hebben zich ook van deze taak voortreffelijk gekweten, zodat „nergens de toeschouwer wordt herinnerd aan kwast en verf, maar zooveel mogelijk de middelen waarmede de artistieke voorstelling der natuur werd tot stand gebracht, verborgen blijven. De uitslag is verrassend en niet slechts voor het optisch bedrog alleen: lucht en dampkring zijn voortreffelijk evenals zee, landschap en figuren”¹⁾.

Deze en dergelijke hooggestemde beschouwingen deden het publiek de eerste tijd ondanks de hoge entree-prijs toestromen. Zo was het panorama een week na de opening door 1562 betalende bezoekers bezocht²⁾. In september besloot de directie toegangskaarten voor een heel jaar à f 5,— verkrijgbaar te stellen en twee kinderen onder de twaalf jaar op een enkele kaart toegang te verlenen. Het aantal betalende bezoekers was begin september gestegen tot 6365³⁾.

Op 1 mei 1882 werd te Brussel de jaarlijkse algemene vergadering van de Société anonyme du Grand Panorama de Rotterdam

1) N.R.Ct. 12 augustus 1881.

2) Rotterd. Nieuwsblad 18 augustus 1881.

3) Rotterd. Nieuwsblad 5 september 1881.